

Návod na implementaci OVZ aneb Zkuste to letos jinak

První čtvrtletí bývá obvykle časem plánování ročních aktivit a s nimi spojených veřejných zakázek. Co to však letos zkustit trochu jinak? Zpracování plánů nákupů na celý rok představuje skvělou příležitost být o něco ambicióznější a začít s implementací odpovědného – udržitelného – zadávání. Při plánování můžete zvolit své priority a zakomponovat je do chystaných zakázek. A můžete přitom využít novou jednoduchou metodiku. Jak tedy na to?

**Mgr. Leona Gergelová
Šteigrová, Ph.D.**

Projekt Podpora implementace
a rozvoje sociálně odpovědného
veřejného zadávání, MPSV

Odpovědném veřejném zadávání (OVZ) jste se mohli v časopise Veřejné zakázky v praxi dočíst již mnoho. Zmíněny byly i různé cesty, jimiž zadavatelé daný přístup ve své organizaci aplikují. Aby každá instituce nemusela vymýšlet kroky vedoucí k implementaci OVZ znovu sama, vznikla v rámci projektu Sociálně odpovědné veřejné zadávání poměrně jednoduchá metodika, která zadavatele provede nejdůležitějšími kroky a současně jim nabídne i konkrétní návody a pomůcky, jež jim cestu usnadní. Inspirací pro metodiku se staly reálné zkušenosti českých i zahraničních zadavatelů a rovněž pokyny ISO 20400 – Udržitelné nakupování, jež nabízejí hlavní „vodítka“ pro implementaci udržitelného zadávání. Stručné shrnutí hlavních tezí metodiky přinášíme v tomto článku.

Než popíšeme hlavní kroky implementace OVZ v organizaci, zmiňme ještě „krok nula“ – ten, kterým zadavatelé dosud většinou začínali. Jedná se o první, jednoduché, mnohdy pilotní veřejné zakázky, kdy zadavatel vybral ně-

které jednodušší společenské/environmentální téma a aplikoval je ve vybrané zakázce. Pro mnoho zadavatelů tento krok představoval potvrzení funkčnosti (a ještě dříve i legálnosti) OVZ.

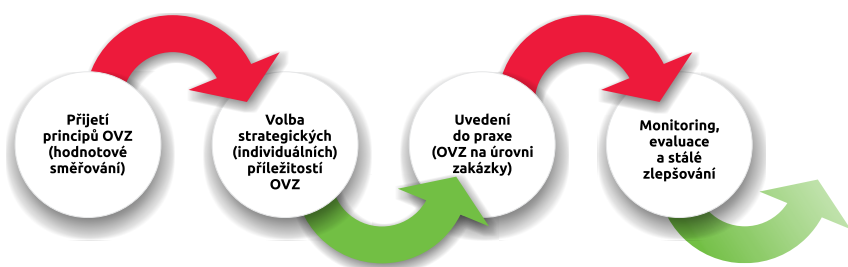
Oporu pro zdůvodnění využití mnohdy jednoduchých sociálních/environmentálních aspektů ve veřejné zakázce lze nalézt v celé škále dokumentů: samotná směrnice Evropského parlamentu a Rady č. 2014/24/EU navrhuje k využívání aspektů OVZ, ale nabízí se přihlášení i k dalším národním, unijním i mezinárodním dokumentům na podporu různých aspektů udržitelného rozvoje, mimo jiné i k usnesení vlády č. 531 z července 2017, o pravidlech využívání odpovědného zadávání. Žádný kontrolní orgán by neměl zpochybňovat snahu zadavatele využívat sociální/environmentální požadavky, pokud tak činí v souladu se ZZVZ.

Na druhou stranu, striktně vzato, kromě možného pozitivního vlivu na klíčové pracovníky v oblasti veřejných zakázek či management zadavatele není pro úspěšnou implementaci OVZ v organizaci nezbytné „zkoušet“ si jej

nanečisto a teprve poté přistoupit k jeho vlastní implementaci.

Mnoho organizací v ČR již tento krok učinilo a postupuje v celkové implementaci OVZ ve své zakázkové (či ideálně spíše nákupní) praxi. Například město Jičín na cestě k odpovědnému veřejnému zadávání vidí jako důležité ztotožnění se s podstatou samotného odpovědného přístupu k zadávání nákupů a veřejnému zadávání obecně a posunutí trendu odpovědného zadávání do společenského standardu a všeobecné normy, kterou vedení města stále podporuje, tak aby odpovědné zadávání neznamenovalo jen pár nadšenců ze zakázkového oddělení, ale aby šlo o celkový postoj organizace.

Vedoucí oddělení veřejných zakázek města Jičín Lenka Hollová, uvedla: „U nás přes prvopočáteční nesmělé pokusy začlenit nějaký ten sociální nebo ekologický aspekt do malé zakázky jsme nyní ve fázi, kdy máme implementováno ve vnitřní směrnici o zadávání veřejných zakázek zohledňování aspektů OVZ ve vhodných případech do všech zakázek dle usnesení vlády České republiky číslo 531 z roku 2017.“

Metodika implementace odpovědného veřejného zadávání doporučuje projít čtyřmi kroky

Krok 1: Přijetí principů OVZ

Prvním krokem by mělo být formální přihlášení se k principům odpovědného zadávání – tzn. deklarovat hodnotové směřování své nákupní politiky, a vyjádřit tak svůj přístup k zadávání veřejných zakázek.

Odpovědné veřejné zadávání vnímáme jako proces, při němž zadavatel nakupuje produkty, služby a stavební práce, jež potřebuje, přičemž získává maximální hodnotu za peníze vytvářením prospěchu pro společnost i ekonomiku a minimalizací negativních dopadů na životní prostředí. Danou definici využívá Metodika odpovědného veřejného zadávání vydaná MPSV v roce 2017 a zpracovaná ve spolupráci s MMR (viz www.sovz.cz).

Aby bylo zřejmé, k čemu se zadavatel hlásí, využívá metodika definici OVZ (viz výše) a současně pracuje s 5 principy odpovědného zadávání, které tuto definici objasňují a s jejichž určitou podobou operuje i ISO 20400:

- » odpovědnost veřejné správy – strategický přístup k zadávání VZ, hledání udržitelných řešení, zlepšování postupů a řízení, participace;
- » udržitelné náklady – zadavatel je řádný hospodář, postupuje

v souladu s principy 3E, hledá nejlepší hodnotu za peníze;

» důstojné pracovní podmínky – zohledňování pracovních podmínek osob pracujících na VZ a dopadů VZ na společnost;

» férová soutěž a dodavatelské vztahy – otevřenost a transparentnost, férová hospodářská soutěž, včetně podpory malých a středních podniků, zohledňování dodavatelů a dopadů na ně, férové partnerství zadavatele s dodavatelem;

» ekologicky šetrná/udržitelná řešení.

Pokud by zadavatel hledal oporu pro zdůvodnění, proč tento přístup v zadávání veřejných zakázek aplikovat, najde ji, jak už bylo zmíněno, v celé řadě strategických, politických i právních dokumentů na úrovni národní, unijní i mezinárodní, k nimž se ČR hlásí.

Význam této formální opory pro implementaci odpovědného zadávání potvrzují také Květoslava Hlistová a Darina Sedlářová z oddělení veřejných zakázek Úřadu vlády České republiky: „*Důležité je i vědomí, že zvolený přístup je v souladu s právními předpisy a rozhodovací praxí.*“ A dále jako klíčové pro implementaci odpovědného zadávání vidí „*vstřícný přístup vedení ke společensky odpovědnému veřejnému zadávání, nadšení a odhodlání zaměstnanců aplikovat postupy společensky odpovědného veřejného zadávání a sdílení příkladů dobré praxe z jiných organizací.*“

Forma, jakou se zadavatel k principům OVZ přihlásí, je jen na něm – může tak učinit ve svých interních strategických/koncepčních dokumentech, dlouhodobém záměru, interním předpise či strategii k zadávání zakázek apod. Rozhodně by však měl tento krok schválit top management, měla by se určit odpovědnost za další implementaci a důležitá je komunikace jak dovnitř, tak navenek, zejména vůči dodavatelům.

Ministerstvo dopravy se k implementaci OVZ postavilo velmi aktivně. Lucie Bešková, ředitelka tamního právního odboru, potvrzuje důležitost podpory top managementu: „*Významný vliv na implementaci OVZ v resortu dopravy mělo také pochopení, důvěra a silná podpora pana ministra.*“ Podobně vidí situaci manažerka kvality Jarmila Beránková, z útvaru řízení kvality na Krajském úřadě Jihomoravského kraje: „*V organizaci musí být někdo, kdo tématu porozumí a kdo je schopen inspirovat a přitáhnout ostatní. Téma musí mít prostě někoho, s kým bude žít. K tomu je bezpodmínečně nutná podpora vedení.*“

Za zmínku stojí i příklad statutárního města Děčín. Vedoucí oddělení veřejných zakázek Věra Havlová za klíčové pro zavedení sociálně odpovědného zadávání veřejných zakázek považuje, aby lidé měli chuť a vůli provést změnu a posunout veřejné zadávání k tomu společensky odpovědnému. „*Tato vůle s chutí musejí být z obou stran, jak od vedení, tak od toho, kdo bude kontrolovat a přejímat práci, tedy kontrolovat plnění smlouvy,*“ uvedla, ale zdůrazňuje i význam toho, jak je OVZ zakotveno v jejich organizaci: „*Naše organizace měla jako indikátor zavedení*

sociálně odpovědných zakázek pro období 2013–2020 ve strategickém plánu rozvoje města. Již v roce 2016 se dalo konstatovat splnění, kdy byly uzavřeny smlouvy k pěti zakázkám a v roce 2017 k jedné zakázce, kdy byla buď podmínka, nebo hodnotící kritérium zaměstnání osob se ztíženým přístupem na trh práce.“

Krok 2: Volba strategických (individuálních) příležitostí OVZ

Rozsah odpovědného zadávání je poměrně široký, a dalším krokem by tak měla být volba konkrétních příležitostí, cílů či – chcete-li – priorit zadavatele v rámci OVZ. Ty by měly přirozeně odpovídat strategickým cílům organizace jako celku, případně reflektovat problémy, jimiž se organizace zabývá, být jasné a nejlépe i dobře měřitelné.

Lze přitom vybírat z celé škály příležitostí: podpora zaměstnanosti osob znevýhodněných na trhu práce; podpora získávání praxí, vzdělávání; zlepšení přístupu sociálních podniků k VZ, zohlednění a přístup malých podniků; zajištění důstojných pracovních podmínek; podpora férových dodavatelských vztahů; etické nakupování; ekologicky šetrné zadávání.

Díky volbě priorit zadavatele – tj. odpovědi na otázku, čeho chce zadavatel prostřednictvím OVZ dosáhnout – je pak mnohem snazší využívat OVZ v každodenní praxi. Podobu výběru priorit/příležitostí závisí na každé organizaci a také na jejím pokroku v implementaci OVZ, a nabývá tak různých rozměrů, například:

» zaměstnat na plnění VZ určitý počet osob znevýhodněných na trhu práce během 1 roku (obdobně lze pracovat se stážemi studentů / zajištěním jejich praxí);

cílovou skupinu si volí zadavatel dle struktury nezaměstnanosti – od dlouhodobě nezaměstnaných přes absolventy bez praxe, osoby se záznamem v Rejstříku trestů až po osoby ve věku 55+ apod.;

K pojetí OVZ na Ministerstvu dopravy a výběru požadavků vysvětluje Lucie Bešková: „Nejdůležitější pro implementaci odpovědného veřejného zadávání je rozhodně nadšení pro věc a pochopení, že od-

povědné zadávání má prospěšný dopad na životní prostředí, ekonomiku, společnost a je důležité pro nás všechny.

Začít by se mělo nejprve malými kroky, a to uplatňováním OVZ u ko-

modit, kde je již vyzkoušeno, kde je společnost připravena nabídnout služby, dodávky s prvky OVZ, to znamená tam, kde by uplatňováním OVZ nemělo dojít k problémům při zadání či realizaci zakázky – například ekologicky šetrné výrobky, zapojení sociálních podniků. V rámci resortu dopravy jsme vybrali osm oblastí, konkrétně úklidové služby

Ujasněte si svou motivaci pro OVZ, komunikujte dovnitř i vně organizace a získejte podporu vedení

» analyzovat situaci regionálních malých, mikro a sociálních podniků v přístupu k zakázkám a učinit kroky, aby se jejich přístup k VZ zlepšil (samozřejmě aniž by z této aktivity byly vyloučeny podniky mimo daný region);

» prostřednictvím ekologicky šetrného zadávání snížit emise CO₂ o [cílová hodnota zadavatele] atd.

MŮŽE BÝT TATO VEŘEJNÁ ZAKÁZKA ZADÁNA SPOLEČENSKY ODPOVĚDNĚ?

OBLAST PODPORY	OTÁZKY ZADAVATELE PŘI PŘÍPRAVĚ ZAKÁZKY
Pracovní a lidská práva (etika)	Existuje riziko, že při plnění veřejné zakázky bude docházet k porušování pracovněprávních a lidskoprávních předpisů?
Pracovní podmínky	Je relevantní se v rámci této zakázky snažit o co nejlepší pracovní podmínky pro lidi, kteří se podílejí na jejím plnění, tedy nad rámec zákonného minima?
Zaměstnanost	Mohly by při plnění této zakázky získat práci osoby znevýhodněné na trhu práce?
Praxe a kvalifikace	Mohly by při plnění této zakázky získat praxi nebo si zvýšit kvalifikaci osoby znevýhodněné na trhu práce?
Malé a střední podniky	Mohly by danou zakázku nebo její část dobře plnit malé či střední podniky?
Sociální podniky	Mohly by tuto zakázku dobře plnit sociální podniky, nebo se na ní alespoň zčásti podílet?
Dodavatelský řetězec	Existuje riziko problémů v dodavatelském řetězci (např. neplacení faktur poddodavatelům, ilegální práce u koncových poddodavatelů, porušování bezpečnosti práce, nedodržování ochrany životního prostředí)?
Životní prostředí	Je možné najít taková řešení, která budou šetrnější k životnímu prostředí – úspora energie, méně škodlivých emisí, ekologické materiály, recyklace, minimum odpadu apod.?
A další...	Jaký dopad má tato zakázka na lokalitu a její obyvatele? Existují jiná významná rizika nebo příležitosti z pohledu společenské odpovědnosti či udržitelnosti?

NÁVOD NA POUŽITÍ

1.

Seznamte se s konceptem sociálně odpovědného zadávání podrobně. Metodiku a e-learning najdete na <http://sovz.cz/vzdelavani>.

2.

Při přípravě konkrétní zakázky si klad'te otázky z tohoto seznamu a můžete přidat i další k posouzení udržitelnosti, společenské odpovědnosti či šetrnosti k životnímu prostředí.

3.

Zohledněte ty oblasti, jež jsou pro vás jako zadavatele prioritní, strategické a ve kterých lze očekávat signifikantní dopad. Vaše požadavky musejí být přiměřené a v souladu s principem 3E.

4.

O své odpovědně zadané zakázce dejte vědět jak interně, tak externě a také nám o své praxi napište na sovz@mpsv.cz.

a čisticí prostředky; kancelářský papír; PC a notebooky; ostraha; catering a stravování; stavební práce; nábytek; kancelářské potřeby, u nichž jsme stanovili vhodné požadavky na OVZ, které by měly být již samozřejmostí a trh je nabízí. Stane-li se OVZ pravidelnou záležitostí, trh se přizpůsobí a bude nabízet plnění citlivá k životnímu prostředí, k sociálnímu začleňování, stejně jako k mnoha dalším důležitým oblastem.

Dalším významným krokem je sdílení zkušeností a pomoc ostatním. Jako příklad mohu uvést podřízenou organizaci v resortu dopravy Ředitelství vodních cest ČR, které na základě doporučení ministerstva do smluvních podmínek jako první začlenilo dodržování férových pracovních podmínek. V současné době se i ostatní podřízené organizace v resortu dopravy zajímají o změnu smluvních podmínek FIDIC ve stavebnictví s ohledem na prvky OVZ.

Krok 3: Uvedení do praxe – OVZ na úrovni zakázky

Po výběru příležitosti již nastává uvedení OVZ do každodenní zakázkové praxe. Zde je ideální nastavit standardní proces přípravy a administrace veřejné zakázky tak, aby uvažování z hlediska OVZ nebylo něčím „navíc“, něčím „nestandardním“, ale spíše aby se postupně stalo samozřejmou rutinou. Nabízí se třeba využití jednoduchého checklistu otázek, jež si zadavatel vždy při přípravě zakázky „odškrtná“. Pomůže mu to snadněji propojit principy a příležitosti OVZ s „vhodnou zakázkou“ – tedy tou, v níž je vhodné se určitému tématu věnovat. Zjednodušenou verzi checklistu nabízíme výše.

Zejména zpočátku lze doporučit zaměřit se na tzv. quick wins – zapojit několik jednodušších aspektů OVZ, které nebudou pro zadavatele znamenat počáteční velké úsilí, ale záhy přinesou konkrétní výsledky. Pro tento účel je možné se inspirovat

Přirozeně ještě efektivnější je o implementaci OVZ uvažovat již na počátku roku, kdy má řada zadavatelů k dispozici plán VZ na daný rok. Zde lze už dopředu identifikovat zakázky, u nichž je z pohledu OVZ důležité začít s přípravami hodně brzy, naplánovat si využití předběžných tržních konzultací apod.

jednoduchými příklady dobré praxe jiných zadavatelů (viz www.sovz.cz). „Pokud chce organizace aktivně implementovat odpovědné zadávání veřejných zakázek, je velmi důležité také načerpat informace a zkušenosti od někoho, kdo tímto způsobem již zadává, a možnost na vlastní kůži tento způsob zadávání zkusit,“ potvrzuje z vlastní praxe Martin Koníček, vedoucí odboru kanceláře ředitele

Jak odpovědné veřejné zadávání implementovalo Ministerstvo zemědělství? Odpovídají Mgr. Pavel Broum a Bc. Jindřiška Vavřinová z oddělení veřejných zakázek:

„Ministerstvo zemědělství implementovalo odpovědné veřejné zadávání do interní směrnice, která upravuje zadávání veřejných zakázek. Současně zapracovalo odpovědné zadávání do Strategie resortu Ministerstva zemědělství České republiky s výhledem do roku 2030.

V návaznosti na uvedený dokument byly jednotlivé resortní organizace povinné zpracovat do svých interních předpisů pro zadávání veřejných zakázek odpovědné veřejné zadávání. Zároveň ministerstvo organizuje pravidelná setkání se zástupci jednotlivých resortních organizací, kde se uvedený koncept veřejného zadávání konzultuje jak v obecné, tak v konkrétní rovině.

Ministerstvo zemědělství od roku 2014 pracuje na konceptu odpovědného zadávání. Pořádá školení pro zaměstnance a workshopy zaměřené na odpovědné zadávání. Současně od roku 2015 spolupracuje s Ministerstvem práce a sociálních věcí a pořádá konference a mezinárodní workshopy související s tímto tématem. Zástupci resortu ministerstva se s tématem seznamují také v zahraničí, díky krátkodobým stážím u zadavatelů, kteří odpovědné zadávání aktivně používají a mají s ním dlouholeté zkušenosti.“

z Krajského úřadu Jihomoravského kraje. Následně je vhodné úspěšnou realizaci rozšířit na další oblasti. V evropských zemích, kde je OVZ již standardem, se pro takový počáteční přístup vžil slogan „start small, scale fast“, tedy volně přeloženo „začněte v malém, ale rychle dobrou praxi rozšiřte“.

A jako vždy také zde platí – nezapomenout na komunikaci dovnitř i navenek k potenciálním dodavatelům. Například v Jičíně na dobrou komunikaci a osvětu dbají. Lenka Hollerová, z odboru veřejných zakázek popisuje: „V souvislosti s implementací byli vedoucí pracovníci a ředitelé příspěvkových organizací seznámeni s OVZ na semináři pořádaném MPSV přímo v Jičíně, který reflektoval potřeby našeho města. Nestačí pouze vnitřní osvěta v této oblasti, nutné je i vysílání signálů trhu a dodavatelskému řetězci, že OVZ a s ním spojené

standards jsou pro zadavatele zcela zásadní.

Prostřednictvím řady předběžných tržních konzultací, které jsme již

Důležité je i vědomí, že je zvolený přístup v souladu s právními předpisy a rozhodovací praxí

pořádali, se snažíme nejen s potenciálními dodavateli komunikovat předeměty zakázek, ale i reálné možnosti

uplatňování aspektů OVZ ve vyhlášených zakázkách. S tím souvisí také zefektivňování a zmírňování administrativní zátěže dodavatelům při podávání nabídek do soutěží. Od minulého roku jsme po vzoru Masarykovy univerzity začali ve velké většině zakázek používat zjednodušené formuláře nabídek, do kterých dodavatelé jen doplňují nezbytné údaje bez dalších požadavků na doklady. S odkazem na výše uvedené je tedy důležitý komplexní přístup k odpovědnému zadávání.“

Krok 4: Monitoring, evaluace a stále zlepšování

Poslední krok je samozřejmý – monitorovat, vyhodnocovat, poučit se a zlepšovat se. Tím se vracíme k významu nastavení monitoringu v kroku 2, aby na konci roku či jiného zvoleného období bylo možné vyhodnotit, jak využití OVZ fungovalo v praxi. Nabízí se tak sledovat jednotlivé zakázky, nabídkové ceny, počty nabídek, podobu zvolených požadavků/kritérií OVZ, komunikaci s dodavateli, úspěchy i neúspěchy atd. Toto zhodnocení pomůže lépe nastavit další kroky.

A co představuje nejvíce opomíjenou aktivitu? Úspěchy oslavit a dát o sobě vědět. Je falešnou skromností nepřiznat si, že děláte důležité věci! A ostatní zadavatelé ocení, když se budou moci vašimi výsledky inspirovat. ▲

SHRNUTÍ

Na závěr můžeme uvést shrnutí Mgr. Martina Hadaše, LL.M., vedoucího odboru veřejných zakázek Masarykovy univerzity, který pro implementaci odpovědného veřejného zadávání doporučuje:

- Ujasnit si, proč to chcete dělat.
- Srozumitelně to komunikovat dovnitř organizace i navenek.
- Najít někoho ve vedení, kdo vás podpoří a podrží.